

Професійне вигорання юристів як соціально-психологічна проблема

Таміла Петренко

*магістрантка кафедри психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: PetrenkoTA@krok.edu.ua*

Ганна Склярєва

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: honcharovago@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0001-9366-4591*

Сучасні реформаційні процеси відбуваються на засадах функціонування держави як правової, демократичної та соціальної, тому активними учасниками побудови суспільних відносин стають представники юридичних професій. Специфіка здійснення юридичної діяльності, високий рівень відповідальності перед державними органами та громадянами, а також підвищені вимоги щодо охорони і захисту законних прав та інтересів людини, безпосередньо впливають, на психологічний стан фахівця юридичної сфери.

Як засвідчують наукові здобутки О. М. Шумейко, в процесі здійснення професійної діяльності юристом, суміжно з досягненням успіху в професійних справах, він може зазнавати професійного вигорання як особливого виду професійного стресу.

Психологічна наука інтерпретує професійне виснаження юристів за різними науково обґрунтованими підходами:

- емоційно-орієнтований підхід розглядає вигорання в професійній сфері як стан фізичного, психічного і, перш за все, емоційного виснаження, що обумовлений тривалим перебуванням в емоційно-перевантажених ситуаціях комунікації;
- особистісно-орієнтований підхід тлумачить професійне вигорання в контексті розвитку особистісних особливостей суб'єкта діяльності;
- професійно-орієнтований підхід, в якому провідна роль в розвитку професійного вигорання належить, насамперед, професії: сфері діяльності, створеним умовам, функціональним обов'язкам, поставленим завданням, оточенням колег. Цей підхід вважається найпоширенішим [1].

На думку О. І. Мірошніченко, основними передумовами формування професійного вигорання є конструктивний дисонанс між очікуваннями та ресурсами особистості й вимогами професійного середовища. Професійне вигорання юристів пропонується розуміти, як складний психофізіологічний феномен, що визначається як емоційне, розумове, психологічне, фізичне виснаження через тривале емоційне навантаження, пов'язане із здійсненням своєї професійної діяльності, пов'язаної із захистом прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави [2].

К. Маслач, та Н. Прядко розглядають професійне вигорання як окремий

стан особистості в процесі виконання професійних обов'язків, що містить системоутворюючі симптоми. Автори цієї наукової думки сформулювали трьохкомпонентну модель професійного вигорання, що містить ключові структурні компоненти:

1. Емоційне виснаження. В процесі здійснення юридичної діяльності характерним є високий рівень емоційної напруженості, дефіцит позитивних емоцій, тривале перебування в емоційно-насичених ситуаціях спілкування, навантаження від негативних переживань, що істотно впливають на емоційну сферу фахівця цієї сфери. Ці чинники формують нестабільні емоційні реакції, що супроводжується економією емоцій, емоційним виснаженням і, як наслідок, заважає протистояти психотравмуючим обставинам, знижує резерв психічних ресурсів, провокує зниження загальної пильності, що призводить до зростання непрофесіоналізму. Сформованість емоційного виснаження негативним чином позначається на здатності юристів переносити інтенсивні емоційні переживання, адекватно емоційно реагувати, оцінювати явища, ситуації, людей, а також впливає на їх спроможність осмислити, переробити нові знання і сучасні тенденції та відповідним чином діяти.

2. Деперсоналізація. Оскільки деформуючі тенденції потенційно закладені в усіх видах професійної діяльності, то виникнення синдрому емоційного вигорання пов'язують з розвитком професійних деформацій особистості. Вони характеризуються накопиченням деструктивних змін у поведінці людини під впливом низки внутрішніх і зовнішніх чинників, які в майбутньому негативно позначаються на продуктивності праці.

3. Редукція професійних та особистісних досягнень. Особистісні та професійно важливі якості гіпертрофуються, інші – зупиняються в розвитку або починають атрофуватися. Найбільш помітні зміни виникають в самооцінці; до критики та соціального контролю виникає ставлення як до некомпетентних і заважаючих роботі чинників. До особистісної складової професійного вигорання юристів входять гіпертрофія особистісних та професійно важливих якостей, самооцінка, толерантність до невизначеності та рефлексивність [3].

Як зазначає Г. Склярова, розглядаючи професійне вигорання з точки зору психологічної науки, його прояви можуть бути як наслідками особистісних криз, так і передумовами для їх розвитку. Метою психологічної допомоги людині, яка перебуває в кризовій життєвій ситуації, може бути розвиток особистості, профілактика подальших нервово-психічних розладів, корекція гострих емоційних станів, психотерапія, реабілітація [4].

Н. Коновчук у своїх працях доводить, що важливим елементом запобігання вигоранню є психологічний супровід – комплексний процес, направлений на забезпечення умов для оптимальної самореалізації в професії, профілактику і корекцію синдрому вигорання, адаптацію в швидко мінливих умовах діяльності юристів, особливо в умовах війни. В основі даного процесу лежить особистісно-орієнтований підхід в контексті якого правник розглядається як цілісна індивідуальність. Психологічний супровід передбачає створення особистісно

орієнтованого середовища професійного розвитку особистості, закріплення професійного «Я», формування адекватної самооцінки, оперативну допомогу і підтримку в саморегуляції життєдіяльності, освоєння технологій професійного самозбереження [5].

Отже, аналіз професійного вигорання юристів та опис його елементів дає уявлення про зміст та перебіг даного явища серед представників юридичної сфери. Професійне вигорання, на думку Г. Робертса, репрезентує собою цілісне, динамічне інтегральне психічне утворення в єдності та взаємодії змістової, процесуальної та особистісної складових, що кількісно та якісно зумовлено специфікою професійної діяльності. Проблема окреслення системи психокорекційної роботи з представниками юридичних професій є завданням подальшого наукового дослідження [6].

Таким чином, реформування юридичної сфери України, наближення її діяльності до європейських стандартів актуалізують проблему формування психологічно здорового кадрового складу, адже створення системи високоосвічених, кваліфікованих юристів із стабільним психологічним станом, необхідним рівнем особистісних та професійних якостей, сприятиме розвитку здорової особистості юриста та трансформації системи державних органів України в цілому.

Список використаних джерел

1. Шумейко О. М. *Стресостійкість як чинник запобігання професійному вигоранню молодих юристів та правоохоронців. Актуальні напрями психопрофілактичних заходів у закладах вищої освіти: матеріали I Всеукр. круглого столу (м. Дніпро, 18 травня 2018 р.)*. Дніпро : ДДУВС, 2018. – С. 123-124.
2. Мірошниченко О. І. *Профілактика «синдрому» професійного вигорання у працюючих в екстремальних умовах : навч.-метод. посіб. / О. Мірошниченко*. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 155с.
3. Прядко Н.О. *Мотивація досягнення як детермінанту успіху професійної діяльності особистості. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. 2015. Вип. 127.*
4. Гончарова (Склярва) Г.О., Варакіна Ю.М. *Переваги використання наративного підходу в кризових життєвих Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: тези доповідей IV Міжнародної конференції (7 грудня 2022 р., м. Київ)*. Київ: Університет "КРОК", 2022.
5. Коновчук Н. С. *Основні причини та профілактика професійного вигорання у фахівців. Правничий вісник університету«КРОК».2012.Вип. 14.*
6. Робертс Г. А. *Профілактика вигорання. Огляд сучасної психіатрії. 1998. № 1. С. 39–46.*